

Ivana PRIJATELJ PAVIČIĆ*

PRILOG ISTRAŽIVANJU BOKELJSKOG SLIKARSTVA IZMEĐU 1450. I 1475.¹

ABSTRACT: *The paper is concerned with the opinion, until recently prevalent in historiography, that Lovro Dobričević was the crucial figure in the painting of Boka between 1450 and 1470. It is in this context that the role of his contemporary Đurađ Bazilj, whose oeuvre has been so far practically unknown, is examined. The paper also deals with the icon of Our Lady of Škrpjel, attributed by the author to the anonymous Master of Our Lady of Škrpjel, trying to identify and recognise his other preserved works.*

KEY WORDS: *Lovro Dobričević, Matko Junčić, Đurađ Bazilj, Mihajlo from Kotor, Jovo from Debar, church of St. Mihajlo in Kotor, church of St. Ana in Kotor, church of Our Lady on the Rocks*

Jedno od težih pitanja za istraživače slikarstva Dobričevićeva doba uz rekonstrukciju njegovog bokeljskog opusa jest i rekonstrukcija opusa njegovih kotorskih partnera, tj. učenika, suradnika i sljedbenika. Lovro iz Kotora je, koliko je danas poznato, počevši od 1448. godine, s dubrovačkim i kotorskim kolegama slikarima sklapao ugovore o suradnji. Trojica među njima su bili njegovi učenici, Božidar Vlatković, Đurađ i Pavao Bazilj. Od starijih dubrovačkih kolega surađivao je sa slikarom Matkom Junčićem.

Postavlja se pitanje koliki je utjecaj imao na bokeljsko slikarstvo treće četvrtine XV stoljeća, dok je bio na vrhuncu stvaralaštva? Budući da nisu razriješeni bokeljski (a ni dubrovački) opusi njegovih suvremenika koji su radili za bokeljske naručitelje, poput četvorice spomenutih Junčića, Vlatkovića i braće Bazilja, kao ni Jove iz Debra i Mihajla iz Kotora – teško je o tome

* Autorka je redovna profesorica na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu.

¹ Članak je nastao u okviru znanstveno-istraživačkog projekta Istočno jadranske teme: umjetnost, politika, maritimno iskustvo. Posvećujem ga uspomeni na pok. akademika Rajka Vujičića, jednoga od najvećih poznavatelja ove tematike.

donositi sud. Stoga nije jednostavno prosuđivati o mnogim pitanjima poput autorstva i datacije fresaka u Savini, onih u crkvama Sv. Mihajla² i Sv. Ane u Kotoru,³ a kojima se u posljednje vrijeme bavilo više istraživača, osobito nedavno preminuli akademik Rajko Vujičić i dr. Valentina Živković.

Jedno od neodgovorenih pitanja je koliko je bio snažan Dobričevićev utjecaj na bokeljske učenike. U recentnoj historiografiji dominira mišljenje da je njegov utjecaj na oblikovanje dubrovačko-bokeljske umjetničke scene tijekom druge polovice XV stoljeća bio izrazito snažan, snažniji od utjecaja drugih njegovih suvremenika, primjerice - Matka Junčića. Za dominaciju takvog mišljenja zaslužan je ponajviše V. J. Đurić koji je u više navrata pisao kako više-manje sve bokeljske sačuvane tempere i freske datirane u treću četvrtinu XV stoljeća pokazuju najveće srodnosti upravo s njegovim stilom i morfologijom. Možemo pratiti historiografsku putanju kako se ta djela periodično pripisuju ili samom Dobričeviću (freske u Savini, crkvi sv. Ane i dr.) ili njegovoj radionici, učenicima i sljedbenicima. Može se uočiti kako se posljednjih godina akcent sve više stavlja na Dobričevićev krug ili radio-

² V. J. Đurić drži da je crkva sv. Mihajla oslikana oko 1451, u vrijeme nastanka živopisa u Svetom Baziliju u Stolivu i da su freske djelo Lovra Dobričevića. V. J. Đurić, U senci firentinske unije, crkva Sv. Gospe u Mržepu (Boka kotorska), *Zbornik radova Vizantološkog instituta* 35, 1996, 30, 37, 50; isti, Jezici i pismena na srednjovjekovnim fresko-natpisima u Boki Kotorskoj. Značaj za kulturu i umjetnost, u: *Crkva sv. Luke kroz vjekove*, Kotor, 1997, 261-262. Vujičić je 1985. datirao freske u četvrto ili peto desetljeće XV stoljeća. Tom prigodom zaključio je da je slikar stolivskih fresaka bio učenik majstora koji je oslikao sv. Mihajla – Jovo iz Debra. R. Vujičić, O freskama u crkvi sv. Mihajla u Kotoru, *Boka* 17, 1985, 296 - 298; isti, Umjetničke prilike u Kotoru sredinom XV vijeka, *Glasnik Pomorskog muzeja u Kotoru* 41-42 (1993 -1994), 34-35. U posljednje je vrijeme Vujičić bio sklon povezati freske uz Dobričeviću radionicu. R. Vujičić, *Zidno slikarstvo*, u katalogu izložbe *Zagovori svetom Tripunu. Blago Kotorske biskupije*. Povodom 1200. obljetnice prijenosa moći Svetoga Tripuna u Kotoru, 2009/2010, 79 - 81. Obnova crkve je završena 1437. V. Živković ukazuje na ukope u crkvi neposredno nakon nje (1438), što se poklapa sa završetkom kuge 1436 - 1437. U Kotoru je zbog kuge osnovan 1437. magistrat za zdravstvo. Jesu li freske posljedica zavještanja „post mortem“ kao što naslućuje Živković? V. Živković, *Religioznost i umetnost u Kotoru od XIV do XVI veka*, Beograd, 2010, 205, 224. Početkom četrdesetih u Kotoru bio je djelatatan Matko Junčić, a pretpostavlja se i Jovo iz Debra. Vidi i: I. Prijatelj Pavičić, *U potrazi za izgubljenim slikarstvom. O majstoru Lovru iz Kotora i slikarstvu na prostoru od Dubrovnika do Kotora tijekom druge polovice XV. stoljeća*, Dubrovnik, 2013, 216-217.

³ V. J. Đurić smatra da je freske u Svetoj Ani naslikao suradnik Lovra Dobričevića (V. J. Đurić, Jezici i pismena na srednjovjekovnim fresko-natpisima u Boki Kotorskoj. Značaj za kulturu i umjetnost, u: *Crkva sv. Luke kroz vjekove*, Kotor, 1997., 255 - 267). V. Živković predlaže njihovo datiranje između 1461. i 1475. na osnovu ikonografije. V. Živković, Freske iz XV veka u kotorskoj crkvi Svete Ane, Ikonografska analiza, *Zograf* 28, 2000 - 2001, 133 - 138 i ista, *Religioznost i umetnost u Kotoru XIV – XVI vek*, Beograd, 2010, 285; ista, Clothing as a Symbol of Charity and Soul Salvation, *Balkanica* 2008/XXXIX, 109. Temom se bavio i I. M. Đorđević koji ne isključuje mogućnost da je freske naslikao Dobričević pred kraj života. M. Đorđević, Novootkriveni fragmenti fresaka u crkvi Svete Ane iznad Perasta (Boka Kotorska), *Zograf* 29 (2002 - 2003), 205.

nicu, a manje na slavnog majstora. Svi koji se ovom tematikom bavimo smo svjesni da trebamo biti otvoreni za nova saznanja i nove interpretacije, uvažavajući pri tome dosadašnje istraživačke rezultate.

Slučaj Đurđa Bazilja

Krenula bih od historijata identifikacije Đurđa Bazilja/Juraj Basil (*Zorzi pentor, maestro Zorzi pentor detto Basigl*). Već davne 1963. Vojislav J. Đurić (u knjizi o dubrovačkoj slikarskoj školi) je pretpostavio da je *Zorzi pentor* učio slikarstvo kod Dobričevića, mada za to za sada nema arhivskih dokaza.⁴ Izvjestan je jedino podatak da je Dobričević 1459, kada se definitivno preselio iz Kotora u Dubrovnik, surađivao na zajedničkim poslovima s Vukcem Rajanovićem i slikarom imena Đurađ (potpisali su ugovor o suradnji na godinu dana).⁵

Temeljem toga Đurić pretpostavlja da je mladi Kotoranin kratko boravio u Dubrovniku. Valja se prisjetiti kako je suradnja Rajanovića i Dobričevića zabilježena između 1459. i 1461. Vratio se potom Đurađ u Kotor gdje je imao radionicu u ulici sv. Marije Magdalene i pristupio kotorskoj bratovštini sv. Duha 1462. godine. Posljednji je put spomenut u jednom kotorskom do-

Sl. 1 Majstor Gospe od Škrpjela, *Bogorodica s Djetetom*, crkva Gospe od Škrpjela, Perast

⁴ Braća slikari Đurađ i Pavle Bazilj sinovi su kotorskog zanatlije Stjepana, koji je pod starost postao čuvarem kotorskih gradskih vrata prema Rijeci. Đurađ 1468. trguje voskom koji je pripadao bratovštini sv. Križa. Oženio se 1470. godine Katarinom, kćerkom Kotoranina Pavla Bubanića. U rodbinskim odnosima je bio sa svećenikom Marinom Baziljom. I. Božić, *Crna Gora*, u knjizi: *Istorija Crne Gore*, knjiga II, *Crna Gora u doba oblasnih gospodara*, tom II, Titograd, 1970, 275. Godine 1476. zvaio je slikar Đurađ prezbitera Petra *de Gupa* zbog nekog duga. Posljednji put je spomenut kao slikar 1478. godine. Drži se daje umro početkom XVI stoljeća, a prije 1513. godine kada je njegova supruga Katarina zabilježena kao udovica. Osim navedenih podataka, danas ne znamo drugo o slikarskoj djelatnosti slikara Đurđa Bazilja. Sumiramo li izneseno: njegova je djelatnost u Kotoru je osvjedočena dokumentima između 1462. i 1478. godine.

⁵ V. J. Đurić, *Dubrovačka slikarska škola*, Beograd, 1964, 85-86. Spomenut je u Dubrovniku 23. VII 1459, kada dogovara zajedničku suradnju na godinu dana s Dobričevićem i Vukcem Rajanovićem.

Sl. 2 Majstor Gospe od Škrpjela (?),
Bogorodica s Djetetom, riznica
katedrale, Kotor

kotorsku bratovštinu sv. Križa. Đurić je pretpostavio da je njezin ostatak dvostrano oslikana slika (dim. 100x76 cm) danas u riznici kotorske katedrale, što je prihvatila Valentina Živković.⁷ Don Gracija Brajković je držao da je ova slika bila poklopac srebrne pale u katedrali i da ju je naslikao Lovro Dobričević.⁸ Na slici je s jedne strane prikazan Mrtvi Krist, a s druge Bogo-

kumentu iz 1478. godine. Đurić, međutim, drži da je umro početkom XVI stoljeća. S druge strane, djelatnost njegovoga mlađeg brata Pavla pratimo prema sačuvanim dokumentima tek od 1474. kada je prešao u Dubrovnik stupivši u slikarsku družinu Matka Radosalića i Božidara Vlatkovića. Od kraja 1478. Pavao se više ne spominje u Dubrovniku. Stoga Đurić (1964) pretpostavlja da je prešao u Kotor. Zbog manjka arhivskog i slikovnog dokaznog materijala o njegovoj djelatnosti nedavno sam, istražujući je li on autor minijatura iz Marciane datiranih u 1466, zapela s argumentiranjem hipoteze.⁶

Naime, zasad je dokumentom potvrđeno samo jedno njegovo kotorsko djelo. Riječ je o dokumentu koji svjedoči da je 1468. naslikao oltarnu palu za

⁶ I. Prijatelj Pavičić, Prilog poznavanju kotorskih minijatura, u zborniku međunarodnog skupa *Identitet povijesne i kulturne baštine crnogorskog primorja*, Kotor, 4-6. 2007, Zagreb-Kotor 2009, 693-731.

⁷ O slici iz riznice kotorske katedrale vidi C. Fisković, O umjetničkim spomenicima grada Kotora, *Spomenik SAN*, Beograd, 1953, 96 - 97; V. J. Đurić, *Dubrovačka slikarska škola*, Beograd, 1964, 85 - 86; R. Vujičić, 2007, 265; Z. Demori Staničić, *41. Bogorodica s Djetetom i Imago Pietatis*, kataloška jedinica u katalogu *Zagovori svetom Tripunu. Blago Kotorske biskupije. Povodom 1200. obljetnice prijenosa moći svetoga Tripuna u Kotoru*, 2009/2010, 210 - 211; Živković, 2010, 265, 266, 285; Prijatelj Pavičić, 2013, 131, 137, 203. Prisjetimo se kako je godinu dana prije narudžbe, 1467. umro Stefan Kalodurđević koji je od 1439. do 1459. bio u upravi bratovštine sv. Križa. Naručio je dva srebrna relikvijara za crkvu sv. Križa. Sponzorirao je opremu nekolicine crkava i kapela u Boki. Vidi Đurić, 1996, 19.

⁸ G. Brajković, Slika Lovra Marinova Dobričevića na otoku Gospe od Škrpjela i njezini srebrni ukrasi, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 21/1980, 390. Godine 1991. Vujičić

rodica s Djetetom. Riječ je očito o tipu dvostrano (*double-face*) oslikane sve te slike kakve su se u razdoblju od XIV do XVI stoljeća nosile u procesijama kao bratimski simbol (tzv. *stendardi*). Pišući o sačuvanim bratimskim simbolima s područja ankonitanskih Marki, nedavno je obradio ove slike njemački istraživač Victor M. Schmidt.⁹ Djela ove vrste mogu se prepoznati i prema ostacima izvornih okvira koji su služili kao nosači, i čestim oštećenjima od voštanica, koja su posljedica njihove funkcije. Osobito su naručivana u doba kužnih epidemija, a najintenzivnije je doba njihove produkcije prema Schmidtu vezano uz haranje kuge tijekom šezdesetih i sedamdesetih godina XV stoljeća. Osim bratovština kao naručitelja (među njima su i one bičevalaca), za nekoliko je primjera iz Marki dokazano da su ih naručili hospitali. Zanimljivi su za našu temu sačuvani talijanski primjeri iz 1456. i 1468. godine.

Istražujući tradiciju čašćenja dvostrano oslikanih slika u Boki u XV stoljeću, valja se prisjetiti i litijskih (procesijskih) ikona (također dvostrano oslikanih) koje su čašćene kod pravoslavaca i nošene u procesijama poput spomenutih „*stendarda*“. Takva je ikona datirana u XVI stoljeće koja se nalazi danas na glavnome oltaru župne crkve u Lastovu. Na prednjoj strani je naslikana Bogorodica s Kristom tipa Hodigitrije (prekrivena srebrenim pokrovom), a sa stražnje je strane prikazana golgota scena. Ona je prema mišljenju V. J. Đurića kopija carigradske Bogorodice Hodigitrije, paladijuma bizantskog carstva.¹⁰

je bio prihvatio Brajkovičevu atribuciju pod znakom pitanja. R. Vujičić, *Djelatnost Lovre Dobričevića u Boki*, u: *Likovna kultura Dubrovnika 15. i 16. stoljeće*, zbornik kongresa uz izložbu *Zlatna doba Dubrovnika*, Zagreb, 1991, 182.

⁹ V. M. Schmidt, *Gli stendardi processionali su tavola nelle Marche del Quattrocento, I Da Varano e le arti*, uredili A. De Marchi i P. L. Falaschi, zbornik simpozija, Camerino, Palazzo Ducale, 4-6 ottobre 2001, Camerino, 2003, 551-578. Zabilježeno je da su neki „*stendardi*“ imali dvostruku funkciju, naime da su u crkvama bili izloženi kao oltarne slike. Sistematska istraživanja „*double-face*“ slika na istočnoj obali Jadrana nisu provedena. N. Jakšić pokazuje na temelju sačuvanih tragova da je jedina kasnoromanička *double-face* dalmatinska slika, ona Majstora Bogorodice Benediktinki iz Zbirke crkvene umjetnosti u Zadru, imala nekoć funkciju „*stendarda*“ u procesijama. N. Jakšić, *Il culto di San Pietro nella Dalmazia paleocristiana e medievale*, u: *San Pietro e san Marco. Arte e iconografia in area adriatica*, ur. L. Caselli, Venecija, 2010, 89 - 92. Pitanje da li ovom tipu *double-face* slike treba pridružiti oslikane vratnice na oltarnom poliptihu Francesca da Santa Crocea iz 1583. smještenog na glavnom oltaru u franjevačkoj crkvi sv. Križa na otoku Hvaru. O njoj vidi K. Prijatelj, *Marginalije uz neke umjetnine relikvijara kotorske katedrale, Starine Crne Gore III-IV*, Cetinje, 1965.-1966., 28 - 29; I. Čapeta Rakić, *Djela radionice Santa Croce na istočnoj obali Jadrana*, doktorska disertacija, Zagreb, 2011, 251 - 255, 261. Na Santa Croceovom oltaru *double-face* slika s prikazima stojeće Bogorodice Hodigitrije i Raspeća (iza kojega je u pozadini prikaz grada) ima funkciju vratnica koje prekrivaju nišu u kojoj se nalazi slika Bogorodice s Djetetom! Valja razlikovati drvene „*stendarde*“ od „*gonfalona*“ (*vexilla*), dvostrano oslikanih bratimskih zastava. O tome vidi M. Bury, *Tabernacoli e gonfaloni*, u: *Benedetto Bonfilgi e il suo tempo*, Atti del Convegno, Perugia, 21 - 22. II. 1997, Perugia, 1998, 52 - 57.

¹⁰ V. J. Đurić, *Dubrovačka slikarska škola*, Beograd, 1964, 215 - 216, sl. 135-136. Đurić lastov-

Je li kotorska dvostrano oslikana slika plod narudžbe bratovštine bičevalaca djelatne pri crkvi sv. Križa i za što ima najviše indicija, ili možda nekog od onodobnih kotorskih hospitala (sv. Križa, sv. Duha, sv. Spasa ili sv. Lazara)? V. Živković drži da prikaz teme *Imago Pietatis* na poledini slike ukazuje na spomenutu bratovštinu kao naručitelja.¹¹

Ja se ovom prigodom neću u to upuštati niti ću duljiti s tipološkom analizom same slike. Vraćam se raspravama o identifikaciji njezinoga autora. Z. Demori Staničić datira sliku u posljednju četvrtinu XV st., te dvoji između Dobričevića i njegovih učenika Đurđa i Pavla Bazilja kao autora.¹² Đurđev brat, Pavle je također možda učio kod Lovre Dobričevića. Njegovu djelatnost pratimo od 1474. g. (za sada nema podataka o njegovoj ranijoj kotorskoj djelatnosti niti da je surađivao s bratom) kada je prešao u Dubrovnik stupivši u slikarsku družinu Matka Radosalića i Božidara Vlatkovića. Oni su od 1475. do 1478. godine radili na ukrašavanju prostorija Malog vijeća u Kneževom dvoru. Od kraja 1478. godine više se ne spominje u Dubrovniku. Stoga Đurić pretpostavlja da se možda vratio u rodni grad.

Mada mnogi prepoznaju Đurđa kao mogućega autora, ne smijemo zaboraviti da je kotorska slika stilski bliska ikoni Gospe od Škrpjela. A nju je više autora svojedobno pokušalo pripisati Dobričeviću, prepoznavši na njoj stilske sličnosti s njegovim djelima.¹³ I sama sam svojedobno bila toga

sku sliku datira u treće ili četvrto desetljeće XVI stoljeća. Takav tip Hodigitrije s raspelom na pozadini često je oponašan u srednjem vijeku. Đurić upozorava na jednu ranu varijantu sačuvanu u Ohridu, datiranu u drugu polovicu XIII stoljeća. Carigradski se prototip (*Madonna di Costantinopoli*) oponašao i krajem XV stoljeća. Primjerice, carigradski slikar Atanasije Halkopolos naslikao je jednu takvu ikonu 1497. za kalabrijski grad Corigliano. Je li i *double-face* slika Francesca Santa Crocea iz crkve sv. Križa u Hvaru asocira na carigradski prototip? U Hilandarju je sačuvana litijska ikona Bogorodice Popske (Popovske), na poledini koje je prikaz ulaska Bogorodice u hram (datirana oko 1360). Među litijskim ikonama čuvena je i Čajnička Bogorodica, najstarija sačuvana ikona (XIV st.) u Bosni i Hercegovini.

¹¹ Živković, 2010. O hospitalu sv. Križa: 54, 172); o hospitalu sv. Duha i sv. Spasa, 173 - 174; o hospitalu sv. Lazara, 178 - 179. Riznica crkve sv. Križa i relikvijar su preneseni u riznicu katedrale (I. Stjepčević, *Katedrala sv. Tripuna u Kotoru*, Split, 1938, 38).

¹² Z. Demori Staničić, *kat. 41, Bogorodica s Djetetom i Imago Pietatis*, u katalogu izložbe *Zagovori svetom Tripunu. Blago Katorske biskupije*. Povodom 1200. obljetnice prijenosa moći Svetoga Tripuna u Kotoru, 2009/2010, 210 - 211. Već je C. Fisković datira u kraj XV-početak XVI stoljeća (*O umjetničkim spomenicima grada Kotora*, 96 - 97).

¹³ V. J. Đurić, Ikona Gospe od Škrpjela, *Anali Filozofskog fakulteta* 7, Beograd, 1967, 83 - 89; G. Brajković, Slika Lovra Marinova Dobričevića na otoku Gospe od Škrpjela i njezini srebrni ukrasi, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 21, 1980, 387 - 402. Predaja kaže da se jedne burne noći godine 1452. slika Gospe od Škrpjela ukazala Peraštanima nad valovima u blizini Perasta. O najranijoj povijesti izgradnje kapele sv. Marije na otočiću pred Perastom nažalost danas malo znamo. Držim da se – zbog specifičnosti njezine ikonografije - može povezati uz unionistički angažman kotorskih biskupa nakon koncila u Ferrari (1437) i Firenci (1439), poput Marina Contarena (1434-1454) i njegovog nasljednika Bernarda (1454-1457). V. J. Đurić, *U senci firentinske unije*, 19; Prijatelj Pavičić, 2013, 134-136.

Sl. 3 Majstor Gospe od Škrpjela (?), *Mrtvi Krist*, riznica katedrale, Kotor

mišljenja. Danas, međutim, držim da bokeljska zaštitnica ne može biti Dobričevićev rad. Jedan od razloga je taj što ona pokazuje izrazitije gotičke karakteristike od (pouzdanih) Dobričevićevih djela. Dok ime autora bokeljske zaštitnice ne bude potvrđeno prihvatljivim, pouzdanim argumentima, sklona sam ga nazvati Majstorom Gospe od Škrpjela.

Uočeno je da nekolicina bokeljskih Madona pokazuje izrazite stilske sličnosti sa ikonom Gospe od Škrpjela. Idući tim tragom postavlja se pitanje mogu li se na temelju stilskih sličnosti Majstoru Gospe od Škrpjela pripisati dvostruka slika iz kotorske katedrale i Bogorodica s Djetetom iz privatne zbirke u Ljubljane?¹⁴ Je li

djelo Majstora Gospe od Škrpjela i slika Bogorodice s Djetetom iz zbirke Brajččin (koju je davno C. Fisković bio povezao s kotorskom *double-face* kompozicijom)?¹⁵ I ona je svojedobno bila pripisana Dobričeviću.

Deduktivnom, eliminacijskom metodom dolazimo i do pitanja je li Majstor Gospe od Škrpjela Đurađ Bazilj, ukoliko je on autor dvostruke slike iz kotorske katedralne riznice? Je li hipoteza o Đurđu prihvatljiva ukoliko je slavna slika bokeljske zaštitnice nastala oko 1452, kako se navodi u legendi? Je li se ona doista objavila ribarima Mortešićima (Mordešićima) 1452. godine? Prisjetimo se povijesnoga konteksta. Godinu dana ranije Kotorane, koji su prikupljali novac od oprosta za zaštitu grada od Osmanlija, pogodila je kužna epidemija. Godinu kasnije, 1453, građani Kotora dežurali su na zidinama grada strahujući od osmanskog napada. 1454. je minula opasnost za grad. Danas je ikona Gospa od Škrpjela izglobljena iz njezinog izvornog povijesnoga konteksta i gotovo isključivo povezivana s legendom o ribarskom ukazanju.

¹⁴ Z. Demori Staničić, Prilog opusu Lovre Dobričevića, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 41/2005-2007, 187 - 195.

¹⁵ G. Gamulin, *Bogorodica s Djetetom u staroj umjetnosti Hrvatske*, Zagreb, 1971, 53, bilj. 53; Gamulin, 1991, 173. Gamulin ne donosi podatke o izvornom porijeklu slike.

Don Gracija Brajković ju je povezao s narudžbom poliptiha za 25 dukata (oko 1454) za crkvu sv. Jurja u zaljevu?¹⁶ Držim da se ikona Gospe od Škrpjela vrlo teško može povezati s poliptihom (vjerojatno dvorednim) iz crkve sv. Jurja naručenim oko 1454, a dovršenim oko 1457. godine.¹⁷ Iz više razloga. Prvi: ne pokazuje stilske sličnosti s Dobričevićem. Drugi, sudeći prema njezinim dimenzijama i ikonografiji mala je vjerojatnost da je nekoć bila srednje polje poliptiha. Sudeći prema njezinim dimenzijama (106.5 x 75 cm) i ikonografiji vjerojatnije je da pripada tipu velike jednočlane oltarne slike, raširenome tijekom XIV i XV st., kojega je svojedobno definirao akademik Igor Fisković.¹⁸

U sjeni firentinske unije

Vjerujem kako specifična ikonografija Gospe od Škrpjela može pomoći u preciziranju datacije i razumijevanju povijesnog konteksta u okviru kojega je naručena. Riječ je o vrlo specifičnoj ikonografiji interpretiranoj kao spoj istočne varijante Hodigitrije i zapadnog motiva polumjeseca (motiv povezan najčešće s Marijom bezgrešnosti)¹⁹ – koja nije imala dugi vijek u povijesti slikarstva i odraz je specifičnog trenutka u povijesti Crkve. Sudeći prema njezinoj ikonografiji, slika Gospe od Škrpjela je, kao i freske u Stoli-vu (datirane 1451) i kotorskoj crkvi sv. Mihajla (datirane u sredinu stoljeća), nastala „u sjeni firentinske unije“.

Ovakva se marijanska ikonografska shema javlja od oko 1450. do 1470. godine. U Italiji srodan spoj ikonografije Hodigitrije sa imakulatističkom simbolikom nalazimo (Imago Concepta) na ikoni koju je Anoniazzo

¹⁶ Nakon što je uvidio da ga neće moći ostvariti, Junčić oporučno vraća zadužene novce, a njegov ih brat predaje Dobričeviću 17. prosinca 1455. godine.

¹⁷ Dovršenje slike je nadzirao, uz opata Bolicu, i kotorski biskup Angelo Fasolo (1457).

¹⁸ I. Fisković, Tipologija i morfologija oltarnih slika u Dalmaciji, 1, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 29/ 1990, 116 - 118.

¹⁹ V. J. Đurić, Ikona Gospe od Škrpjela, 83-89; V. Živković, Pomeni oltarskih slika u arhivskoj građi Kotora iz XV i s početka XVI veka – Madonna di Misericordia i Immaculata Conceptione, *Zograf*, 30/ 2004-2005, 172. Svojedobno sam ukazala na postojanje inačice ove ikonografske sheme u Museo Civico u Padovi. I. Prijatelj, O nekim primjerima spajanja istočnih i zapadnih ikonografskih shema u djelima majstora „dalmatinske slikarske škole“, *Pri-lozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 32, 1992, 380 – 381. Slika je pod znakom pitanja pripisana Majstoru iz Loniga, aktivnome u prvoj polovici XV stoljeća; dim. 40 x 27 cm; inv. n. 1962. Potječe iz legata opata Stefana Piombina (1887), opata iz Monselicea u okolici Padove, koji danas pripada padovanskom muzeju. Sačuvana je u skraćenom obliku. Pripisivala se venecijansko-bizantinskoj školi. Franca Pellegrini (*Da Giotto al Tardogotico. Dipinti dei Musei Civici di Padova del Trecento e della prima metà del Quattrocento*, ur. D. Banzato – F. Pellegrini, katalog izložbe, Padova 1989, kat. 73, 95). Padovanska je slika s donje strane bila skraćena, što se može zaključiti po njezinoj donjem rubu. Stoga je nemoguće istražiti je li na slici nekoć bio polumjesec ispod Marijina tijela.

Sl. 4 Majstor Gospe od Škrpjela (?), *Bogorodica s Djetetom*, privatna zbirka, Ljubljana (preuzeto iz članka Z. Demori Staničić)

Romano naslikao oko 1467. godine za kapelu grčke bratovštine u crkvi svetih Apostola u Rimu. Naručena je od jednoga od glavnih propagatora Unije, grčkog kardinala Bessariona.²⁰

Prisjetimo se nekolicine kotorskih biskupa koji su zastupali ideje Firentinske unije, počevši od Venecijanca Marina Contarena (1434-1454) koji je i osobno sudjelovao na Firentinskom koncilu te njegovih nasljednika, učenog Padovanca Bernarda (1454-1457) i Angela Faseola (1457-1458), kasnije mantovanskog biskupa. Sjetimo se i tadašnjih metropolita Prečiste Krajinske: Arsenija, Save, Pavla Dušmana i Ivana iz Kandije, koji su prihvatili ideje crkvene unije. Grk Ivan je 1458. opunomoćio katoličkog svećenika „ćurilicu“, Matiju pok. Jurka Pautina da nadzire i služi kapele u ingerenciji Krajinske nadbiskupije u okružju Kotora.²¹

Da li je bokeljska zaštitnica nastala u posljednjim godinama Contarenove djelatnosti, kao freske u Stolivu i one u kotorskoj crkvi sv. Mihajla? Da li je Đurađ Bazilj već tada djelovao kao samostalan slikar?

Njezinom su autoru pripisivane freske u maloj Gospinoj crkvi u Savini (datirane 1455-1458).²² Doduše, pripisivane su i Dobričeviću i njegovoj radi-

²⁰ A. Zuccari, *L'Immacolata a Roma dal Quattrocento al Settecento. Istanze immacolistiche e cautela pontificia in un complesso percorso iconografico*, u: *Una Donna vestita di sole. L'Immacolata Concezione nelle opere dei grandi maestri*, katalog izložbe, Città del Vaticano, 11. veljače - 13. svibnja 2005, 65.

²¹ L. Blehova Čelebić, *Hrišćanstvo u Boki 1200-1500. Koterski distrikt*, Podgorica, 2006, 380 - 381. „Interesu katoličke crkve na granici s pravoslavljem bila je podređena briga o grčkim prelatima na prostoru Zetske metropolije u Krajini i o popovima „ćurilicama“. Đurić, 1996, 54. Arsenije se spominje do 1451, njega je od 1452. zamijenio Sava, bivši biskup Termopila, a ovoga Pavle Dušman, bivši biskup Svača i Drivasta.

²² Stručnjaci drže da su freske u Savini nastale oko 1455 -1458. godine. V. J. Đurić, O koncer-

onici. Nadalje, uz njezinog majstora i autora freska iz Savine povezivane su minijature iz kodeksa Bucchia (Buća) iz 1466. godine.²³

Želim još jednom naglasiti moje mišljenje da minijature iz Marciane²⁴ ne mogu biti Dobričevićev uradak, jer je njegov stil oko 1466 (dovoljno se sjetiti poliptiha na Dančama i slike Uskrslog Krista s donatorom iz Kraljeve Sutjeske) bitno drukčiji. U ciklusu minijatura iz Marciane nema nijedne za Dobričevića tada karakteristične muške svetačke krupne, kvadratne glave jakoga i kratkog vrata, naglašene lubanjske konture, spušenog čela i naglašenih obrvnih izbočina. Dobričević je izgradio pod utjecajem Giambona i Vivarinija osebujnu mušku svetačku tipologiju. Na minijaturama iz 1466. godine dominiraju suhonjavi muški likovi jajolikih glava, izduljenih, uskih fizionomija, i relativno pravilnih crta lica. Takve fizionomije prepoznajemo među likovima na savinskim freskama, npr. Pranju nogu i Posljednjoj večeri.

Valja uočiti da su ženski alegorijski likovi u kodeksu (spomenimo četiri primjera, Alegorija Umjerenosti, f. 58 v; Alegorija Jakosti, f. 61 v, Dobrotivosti, f. 53 v i Alegorija Pravde, f. 60 r) fizionomijski podsjećaju na Bogorodicu sa slike iz Ljubljane i Gospu od Škrpjela.²⁵

U ovom se kontekstu valja prisjetiti i fresaka iz crkve sv. Ane (ne-

vaciji i restauraciji fresaka u maloj crkvi manastira Savine, *Starine Crne Gore*, V, Cetinje, 1975, 7 - 11; isti, Savina, *Boka 5*, Herceg-Novi, 1973, 3 - 17; isti, *Savina*, Beograd, 1977, 15. L. Seferović, *Umjetničko blago Herceg-Novog*, Herceg-Novi, 1984, 21; I. M. Đorđević, 2002-2003; R. Vujičić, *Zidno slikarstvo*, u katalogu izložbe *Zagovori svetom Tripunu. Blago Kotorske biskupije*, povodom 1200. obljetnice prijenosa moći svetoga Tripuna u Kotor, Galerija Klovičevi dvori, 14. prosinca 2009 - 14. veljače 2010, 77 - 81.

²³ Kodeks se vodi u Marciani pod nazivom Cod. marc. It. XI, 196 (=7577), *Scritture varie di argomento religioso*, Nr. 7577. Bio je naručen od kotorskog plemića Buće Mihovilovog Buće (Buchio fiollo de ser Michiel de Bucchia). J. Maksimović, Rukopis s minijaturama iz života sv. Tripuna u Marcijani i njegov akotorska kopija, *Zbornik Filozofskog fakulteta*, sv. IV/1., Beograd, 1957., 135-144; V. J. Đurić, Slikarstvo u Crnoj Gori u doba oblasnih gospodara, u: *Istorija Crne Gore*, knj. II, Titograd, 1970, 523; R. Vujičić, Lovro *Dobričević kao minijaturista i ilustrator*, Glasnik Odeljenja CANU, sv. 24, Cetinje, 2006., 173 - 185; isti, *Srednjevjekovna arhitektura i slikarstvo Crne Gore*, Titograd, 2007, 279 - 280; S. Marcon, Un manoscritto cattarino del 1466 e l'eredità belliniana lungo le sponde dell' Adriatico, *Rivista di storia della miniatura*, 4, 1999, 124 - 129.

²⁴ I. Prijatelj Pavičić, Prilog poznavanju kotorskih minijatura, u zborniku međunarodnog skupa *Identitet povijesne i kulturne baštine crnogorskog primorja*, Kotor, 4-6. 2007, Zagreb-Kotor 2009, 693 - 731; ista, *Le miniature della trascrizione del Purgatorio di San Patrizio - Codice Bucchia di Cattaro, 1466*, izlaganje na Četvrtom međunarodnom znanstvenom skupu ikonografskih studija „*Ikonografija smrti*“, Rijeka, 20 - 21. 05. 2010, Ikon 4/2011, 123 - 132; ista, *Ogledalo pravednog trgovca: ispovijed i rasprava o krepostima iz kodeksa Buća*, *Croatia christiana periodica*, 66/2011, 29 - 64. Zahvaljujem na fotografijama minijatura Biblioteci Marciana u Veneciji.

²⁵ I. Prijatelj Pavičić, *Prikazi alegorija kreposti i mana na minijaturama u kodeksu Bucchia (1466): usporedna analiza s prikazima u skulpturi druge polovine XV. st.*, izlaganje na međunarodnom znanstvenom skupu Ivan Duknović i krugovi njegove djelatnosti, Split, rujan 2010 (u tisku)

Sl. 5 Majstor Gospe od Škrpjela (?), *Bogorodica s Djetetom*, zbirka Brajčin (preuzeto iz članka G. Gamulina)

koć sv. Martina) u Kotoru. Da li je beogradska istraživačica Valentina Živković ispravno datirala freske u vrijeme kanonizacije dominikanske svetice Katarine Sijske (1347-1380)?²⁶ Naime, autorica je prepoznala u oštećenoj freski s prikazom vizije susreta dominikanske svetice i Krista prikaz njezine stigmatizacije. Na temelju toga ikonografskog elementa ona datira freske u crkvi sv. Ane u razdoblje od 1461. do 1475. godine. U tom trenutku Dobričević više ne živi u Kotoru, a Junčić više nije u životu. Đurić je pred kraj života pripisao ove freske suradniku Lovre Dobričevića, ne precizirajući nijedno ime.²⁷ Sudeći po dosad istraženju i samim tim dostupnoj arhivskoj građi, ključna je figura u tadašnjem kotorskom slikarstvu bio Đurađ Bazilj. Međutim, kako zasada nisu poznati podaci o kotorskoj djelatnosti njegovog brata Pavla u vrijeme nastanka fresaka iz sv. Ane, teško je upuštati se u identifikaciju autora fresaka.

Obratimo pažnju na stil fresaka i tipologiju prikazanih likova. Može se uočiti da je Kristovo lice na freski iz sv. Ane nalik fizionomiji bradatog muškarca (oca) na minijaturi Sv. Tripun liječi dječaka od uje da zmije na f. 77 r i fizionomiji Krista prikazanog u sceni Pranja nogu u Savini. Nadalje, može se uočiti da je stiliziran, pojednostavljeni način prikazivanja vertikalnih nabora draperije na stojećoj figuri poput kanelira na dorskome stupu (kod likova sv. Ane i sv. Mar-

²⁶ R. Vujičić, O novootkrivenim freskama u crkvi sv. Ane u Kotoru, *Boka*, 15 - 16/1984, 425 - 435; isti, Zidno slikarstvo u Boki Kotorskoj i neki aspekti njegove prezentacije, *Boka* 18/1986, 55 - 59; isti, Djelatnost Lovre Dobričevića u Boki kotorskoj u *Likovna kultura Dubrovnika 15. i 16. stoljeća*, zbornik kongresa uz izložbu *Zlatno doba Dubrovnika*, Zagreb, 1991; isti, 2007, 263 - 264; V. Živković, *Religioznost i umjetnost u Kotoru XIV - XVI vek*, Beograd, 2010. Zahvaljujem dr. Tatjani Mićević Đurić s Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Mostaru na fotografijama fresaka iz crkve sv. Ane u Kotoru.

²⁷ V. J. Đurić, Jezici i pismena na srednjovjekovnim fresko-natpisima u Boki Kotorskoj: značaj za kulturu i umjetnost, u: *Crkva Svetog Luke kroz vjekove*, Kotor, 1997, 265. Izvršnu stilsku analizu fresaka dala je Živković, 2010, 285.

Sl. 6 Nepoznati slikar, *Alegorija Ljubavi / Dobrosvivosti*, kodeks Bucchia, Biblioteca Marciana, Venecija, f. 53 v

tina) karakterističan i za majstora koji je naslikao minijature u kodeksu Bucchia. Kao tipičan primjer navela bih prikaz haljine majke dječaka kojega je ujela zmija na minijaturi koja prikazuje Sv. Tripuna kako liječi dječaka od ujeda. Na temelju rezultata stilske i tipološke analize nameće se pitanje je li isti autor naslikao freske u crkvi sv. Ane i minijature u kodeksu Bucchia.

Možemo li pripisati freske iz crkve sv. Ane i minijature iz kodeksa u Marciani Đurđu Bazilju i njegovoj radionici? Naime, zasada ne znamo kako je između 1466. i 1475. bila ustrojena radionica Đurđa Bazilja. Ne znamo je li u njoj surađivao Pa-

vao Bazilj. Ne znamo uopće kakav je tada bio Pavlov stil i je li tada djelovao nezavisno od brata. Ne znamo jesu li s Đurđem surađivali drugi tadašnji bokeljski slikari.

Vrteći se u krugu s pitanjima povezanim uz Đurđa Bazilja, pada mi na pamet činjenica koliko je dugo u hrvatskoj povijesti umjetnosti trajalo traženje za Majstorom tkonskog raspela. Sve dok taj gordijski čvor starog dalmatinskog slikarstva nije presjekao Emil Hilje proglašivši da je traženi anonimni slikar onaj čije je ime bilo u arhivskoj građi najučestalije spominjano: Menegelo Ivanov de Canalis. Može li se na isti način presjeći gordijski čvor starog bokeljskog slikarstva, ili će trebati nekoliko desetljeća da priča o identifikaciji autora minijatura iz kodeksa Bucchia sazrije? Iz više se razloga zalažem za oprez pri Đurđevoj identifikaciji. Jer, nedostaju podaci o tome što je Đurađ radio prije nego što je njegovo ime kao Dobričevićevog partnera spomenuto u Dubrovniku 1459. godine. Jer je putanja njegove umjetničke karijere obavijena debelim velom tajne. Ne znamo je li imao udjela u freskama male crkve u Savini? Ne zaboravimo, među brojnim pitanjima, nameće se i ono možda za Bokelje najosjetljivije pitanje, identifikacije Majstora ikone Gospe od Škrpjela. Nekoliko desetljeća građen stav da je Dobričević au-

Sl. 7 Nepoznati autor, *Sv. Tripun liječi dječaka*, kodeks Bucchia, f. 77 r

tor slike bokeljske zaštitnice, koji se gotovo zacementirao u bokeljskoj ikonosferi, nije lako srušiti.²⁸ Konačno, postoji opasnost da se oduzimajući gotovo sve što je bilo pripisano Dobričeviću zapadne u drugu krajnost...

O djelima Matka Junčića u Kotoru i eventualnim odjecima njegovoga slikarstva

U razrješavanju atribucijskih problema u bokeljskom slikarstvu oko 1450. otežavajući je faktor i taj što dosada nije identificirano samostalno slikarstva Matka Junčića (jedino je sačuvano djelo na kojemu je surađivao s

²⁸ A. Sbutega, *Ljudi iz Boke*, Kotor, 2012, 55 - 64.

Sl. 8 Nepoznati crtač (Matko Junčić?), *Navještenje*, prijepis knjige Petra Berchoriusa *Libellus de fide contra vanos et curiosos philosophos*, Ms Typ. 292, f. 9, Houghton Library, Harvard University, Cambridge

Dobričevićem, poliptih Krštenja iz crkve sv. Dominika u Dubrovniku). Samim tim nije bilo moguće definirati njegovu ulogu u kotorskom slikarstvu. A za Kotor je bio vezan, kako pokazuje dokumenti, od 1442. do 1455.²⁹ Ovome razdoblju pripadaju freske iz crkve sv. Mihajla, za koje se posljednjih godina svi istraživači slažu da nisu Dobričevićeve. Postavljeno je pitanje jesu li na freskama u Savini i onima u crkvi sv. Mihajla sudjelovali Jovo iz Debra i njegov učenik Mihajlo iz Kotora, koji je 1451. naslikao freske s likovima pravoslavnih i katoličkih svetica u crkvi sv. Bazilija u Stolivu (Mržepu)?³⁰ Ikonografiju Mihajlovih fresaka u Mržepu Đurić povezuje s djelovanjem kotorskih biskupa

pa i unijatskih prelata grčkog i albanskog porijekla nakon Firentinske unije u Boki i Prečistoj Krajinskoj.³¹ Mihajlovi elegantni likovi zapadnih svetaca Tripuna, Frane, Katarine i Sebastijana su vitkiji od Dobričevićevih, njihove

²⁹ V. Foretić, *Matej Junčić, Hrvatski biografski leksikon*, I-KAL, 2005, 553 - 535; I. Fisković, *Matej Junčić u Paolo Veneziano, Stoljeće gotike na Jadranu* (katalog izložbe), Zagreb, 2004, 160 - 163.

³⁰ V. J. Đurić, *U senci firentinske unije*, 19.

³¹ M. Spremić, *Crkvene prilike u Zeti u vreme Nikona Jerusalemca*, u zborniku radova međunarodnog znanstvenog simpozija *Nikon Jerusalemljanin vrijeme – ličnost – djelo*, održanog 7. IX. 2010; www.mitropolija.cg.yu. Na Firentinskom koncilu je i predstavnik Jeruzalemske patrijaršije potpisao uniju. Kotski biskup Bernard je kažu 1455. godine uložio i silu u obraćenje „raskolnika“ pravoslavne vjere. Njegov trud hvali venecijanski dužd Foscare. Prema Butorcu je tada obraćeno oko 1500 duša. Spremić spominje i otpor koji su širenju rimokatolicizma pružili pravoslavni stanovnici Grblja i prostora s nekadašnjih posjeda Metohije Svetog Mihajla na Prevlaci. P. Butorac, *Kulturna povijest grada Perasta*, Perast, 1999, 189 - 190, 212, 503. O tim sukobima vidi I. Božić, u: *Istorija Crne Gore*, tom. 1, 2, dio, 225 - 227.

Sl. 9 Nepoznati slikar, Sv. Jakob, fragment poliptiha iz zbirke Molin, Galerija Akademije, Venecija

su fizionomije drukčije od Dobričevićevih. Nažalost, o djelatnosti slikara Mihajla nakon fresaka u Mržepu svjedoče zasa sada svega dva otkrivena dokumenta u kotorskom arhivu. Teško je donositi preciznije stilske prosudbe o Mihajlu isključivo na temelju uvida u jedno njegovo (makar potpisano) djelo, fresko-ciklus (u kojemu se morao prilagoditi specifičnim ikonografskim zahtjevima naručitelja Kalodurđevića), a bez uvida u njegovu cjelovitu stilsku putanju.

Pokušala sam nedavno ući u trag Junčićevim sačuvanim djelima. Krenula sam od crteža Navještenja iz knjige Petra Berchoriusa *Libellus de fide contra vanos et curiosos philosophos* (Ms Typ. 292, f. 9, dan-

nas u Houghton Library, Harvard University, Cambridge) koji je prepisao kotorski notar Giovanni de Luxia. Prijepis je nastao u Kotoru i datiran je u 1444. godinu kada je Junčić boravio u Kotoru.³² Stoga sam se svojedobno zapitala je li crtež njegov. Pokušala sam istražiti mogu li se uz njega vezati neka od djela danas rasutih po crkvenim i muzejskim zbirkama, a za koja se pretpostavlja da su porijeklom iz područja zapadne Hercegovine i Bosne. Među njima su me privukla polja sa svecima nekad jedinstvenog poliptiha, koji se nalaze dijelom u Galeriji Akademije u Veneciji, a dijelom u Trebinju.³³ Polja s prikazima svetaca Jerolima, Augustina, apostola Jakova i Fra-

³² <http://ds.cul.columbia.edu:8080/ldpd/app/exist/scriptorum/individual/>. Prijatelj Pavičić, 2007, 693 - 731.

³³ O slikama vidi V. J. Đurić, Tre quadri sconosciuti d'artisti veneziani in Ercegovina e Dalmatia, u: *Venezia e l'Europa*, zbornik kongresa, Venecija, 12-18. rujna 1955, Venecija, 1956, 235-236; isti, Dvije slike mletačkog porijekla iz Mostara, *Naše starine* IV, Sarajevo, 1957, 179-187. Polja iz Galerije Akademije pripisala je Nicoli di Pietro E. Sandberg-Vavala (*Gallerie dell'Accademia di Venezia, Catalogo*, 1949, 7, 87-88). L. Testi je držao da su sveci djela mletačkog slikara oko 1440. godine. S. Rakić, *Ikone Bosne i Hercegovine (16-19. vijek)*, 1998, 348-350. A. De Marchi, *Per un riesame della pittura tardogotica a Venezia: Nicolo' di Pietro*, Nuovi studi II, 1997, 8; T. Franco, *Michele Giambono e il monumen-*

Sl. 10 Nepoznati bokeljski slikar, Sv. Martin, crkva sv. Ane, Kotor

ne Asiškog, pripadali su do 1818. venecijanskoj zbirci Girolama Ascanija Molina, a danas su u depou Galerije Akademije u Veneciji. Polja s likovima Isusa i Ivana Krstitelja porijeklom iz stare pravoslavne crkve u Mostaru (gdje su zabilježene na ikonostasu od 1851. godine), danas su izložena u Crkvi iznad Trebinja. Đurić je pretpostavio da su slike donesene u Mostar krajem XVIII ili početkom XIX stoljeća, a pripisao ih je Nicoli di Pietro. Svetlana Rakić je bila mišljenja da je hercegovačka polja sa svecima donio iz Venecije nepoznati bogati Mostarac koji je u XIX stoljeću imao trgovačku kuću u Veneciji ili Trstu. A. De Marchi pripisao je slike anonimnom Majstoru Bogorodice od Porodaja. Dosadašnji istraživači bili su mišljenja da je poliptih nastao oko 1440. Nedavno sam postavila pitanje je li spomenuti poliptih mogao biti naslikan na prostoru između Dubrovnika i Kotora, u Junčićevo vrijeme.³⁴

Identifikacija Junčića je možda jedna od važnih karika koje nedostaju da bi se shvatio stilski razvoj Mihajla iz Kotora i Đurđa Bazilja. Stoga, da bi se moglo kvalitetnije interpretirati stilsku putanju bokeljskog slikarstva oko 1450, valja tragati za Junčićevim sačuvanim djelima i pokušati doznati je li u Boki imao učenike i suradnike. Jer možda je Đurađ Bazilj jedan od njih?

* * *

I na kraju, vratimo se pitanju definiranja uloge Lovre Dobričevića u bokeljskom slikarstvu između 1450. i 1470. koje smo postavili na početku članka. Ako mu oduzmemo gotovo sva od bokeljskih djela što su mu bila pripisana i svedemo njegov bokeljski opus na minijaturu s likom sv. Nikole iz matrikule pomoraca,³⁵ minijaturu s likom sv. Tripuna iz prijepisa ktor-

to a Cortesia da Serego, Padova, 1998, 93 i 177.

³⁴ Prijatelj Pavičić, 2013, 105-107.

³⁵ R. Vujičić, Jedna minijatura Lovra Dobričevića iz Kotora, Uvijek na istom putu, *Zbornik biskupa Iva Gugića*, Perast, 1996, 183 M. Milošević – J. Antović, *Pogovor u: Statut bra-*

skog katastika u Roanneu³⁶ i jedan izgubljeni poliptih (?) koji je radio za opatiju sv. Jurja, kako na temelju tog skromnog sačuvanog bokeljskog opusa definirati njegov položaj i značenje unutar bokeljskog slikarstvu treće četvrtine XV stoljeća? Dobiva se dojam da je ovaj talentirani Bokelj nakon povratka iz Venecije živio u Kotoru čekajući da se poslože potrebni uvjeti za njegovo preseljenje u Dubrovnik i radeći prvenstveno za dubrovačke naručitelje.

U tijeku je preslagivanje dosadašnje predodžbe o bokeljskom slikarstvu treće četvrtine XV stoljeća, koje, čini mi se, vodi u smjeru identifikacije opusa Đurđa Bazilja i njegove radionice. Naime, po svemu sudeći, čini se da je Boka u drugoj polovici XV st. dala južnodalmatinskom slikarstvu najmanje dva „rasna“ slikara, Dobričevića i Bazilja starijeg (?). Jednoga koji se dokazao postavši prvi slikar u Dubrovniku, i drugoga koji je – čini se - suvereno dominirao bokeljskom slikarskom scenom.

Naravno, valja biti svjestan činjenice da ćemo za konačne odgovore na više pitanja postavljenih u ovom radu morati pričekati da se otkrije nova arhivska građa ili da se pronade neko novo, nepoznato djelo bokeljskog porijekla iz ovog razdoblja.³⁷ Budući da ne mogu vremeplovom otploviti u ovo davno prohujalo razdoblje kako bih uživo spoznala odgovore na sva pitanja oko bokeljskog slikarstva koja me posljednjih godina progone, iskreno priželjkujem da se uskoro dogodi i jedno i drugo.

Ivana PRIJATELJ PAVIČIĆ

A CONTRIBUTION TOWARDS THE RESEARCH OF PAINTING IN BOKA KOTORSKA BETWEEN 1450 AND 1475

Summary

Recent historiography seems to be dominated by the opinion that the influence of Lovro Dobričević upon the formation of Dubrovnik and Boka art scene of the latter half of the 15th century was stronger than the impact exerted by his other contemporaries, for example Matko Junčić and Đurađ Bazilj. In an attempt to iden-

tovštine svetog Nikole mornara u Kotoru iz 1463. sa alegatima do 1807. godine, fototipsko izdanje sa prepisima, prevodima i registima, priređivači M. Milošević i J. Antović, Kotor, 2009, 159.

³⁶ I. Prijatelj Pavičić, Prilog poznavanju minijaturistike Lovre Dobričevića, *Peristil* 40, Zagreb 1997.

³⁷ O ostacima novopronađenih fresaka u crkvi sv. Ane iznad Perasta vidi: I. M. Đorđević, 2002-2003. Zahvaljujem na fotografiji freske ženske glave pronađene u ovoj crkvi dr. Taji Mičević Đurić.

tify the *oeuvre* of Đurađ Bazilj, the author addresses a document bearing witness to the fact that in 1468 he painted a large altarpiece commissioned by the Fraternity of the Holy Cross of Kotor. Đurić believes its remnant to be a doubly painted composition pertaining to the treasury of the Kotor Cathedral. However, it has been proved that it belongs to the type of doubly painted sacred images as used to be carried by a number of fraternities and Hospitallers as their symbol in processions, particularly the fraternities of flagellants in the period between 14th and 16th centuries. Could it be taken as a proof that the painting had been commissioned by a fraternity of flagellants at the Church of the Holy Cross, or perhaps by a Hospitaller in Kotor, and that it had been painted by Đurađ Bazilj?

Further in her paper the author focuses upon the identification of the Master of Our Lady of Škrpjel, named after the eponymous painting of the Holy Virgin, the famous patroness of Boka from the shrine in front of Perast. She is inclined to believe that the double painting of the Kotor Cathedral and Madonna with Child from a private collection in Ljubljana could both be attributed to this master, also wondering whether the Madonna with Child from the Brajčin collection might have been painted by the Master of Our Lady of Škrpjel.

The author maintains that the miniatures of the Bucchia Codex from the Biblioteca Nazionale Marciana in Venice could not have possibly been painted by Dobričević because at the time the paintings are dated his style was completely different.

The author agrees with the opinion expressed by Valentina Živković that the frescoes in St Anna's Church in Kotor were painted between 1461 and 1475. Judging by the available documents, Đurađ Bazilj was at the time the crucial figure of Kotor painting. However, so far no documents have been found to corroborate the painting of his brother Pavao in Kotor at that time.

The figures on the frescoes and some figures depicted on the miniatures in the Bucchia Codex of Biblioteca Marciana exhibit pronounced similarities in style and typology. The question seems to arise whether the frescoes in St Anna's Church and the miniatures in the Bucchia Codex could have been painted by the same author.